

**BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİNDE BULUNAN DENİZCİLİKLE  
İLGİLİ BELGELER (1939-1945)\***

**THE DOCUMENTS IN RELATED TO MARİTİME İN PRİME MİNİSTRY  
REPUBLIC ARCHİVE (1939-1945)**

**ДОКУМЕНТЫ СВЯЗАННЫЕ С МОРЕХОДСТВОМ ИЗ  
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕСПУБЛИКАНСКОГО АРХИВА ПРЕМЬЕР  
МИНИСТРА (1939 - 1945)**

**Çağatay BENHÜR\*\***

**ÖZET**

İkinci Dünya Savaşı, yalnızca 20. yüzyılın değil, dünya tarihinin gördüğü en yıkıcı savaşlardan birisidir. Milyonlarca insanın ölmesine, milyonlarcasının da sakat kalmasına veya göç etmesine neden olan bu savaşta; Türkiye tarafsız kalmış fakat savaşın siyasî, ekonomik ve psikolojik etkilerinden tam olarak kurtulamamıştır. Savaşın sınırlarına dayandığı Türkiye, 1939-1945 yılları arasında hem askerî hem de sivil birtakım önlemler almaya ve çeşitli alanlarda düzenlemeler yapmaya çalışmıştır. İşte bu alanlardan birisi de, denizcilik olmuştur. Bu çalışmada; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde, 1939-1945 yılları arasında denizcilikle ilgili belgeler gözden geçirilecek ve çeşitli değerlendirmelere tabii tutulacaktır.

**Anahtar Kelimeler :** Arşiv / Denizcilik / Askeri / İkinci Dünya Savaşı / 1939-1945

**ABSTRACT**

World War II is not only the war of twentieth century but also one of the most devastating wars in world history. In this war which caus eddying, hurting or migrating of millions of people, Turkey remained neutral but did not get rid of the political, economical and psychological effects of war completely. Turkey pressed upon with war, tried to make some pre catuti on sragulations on both military and civilare as between 1939-1945. One of theseareaswasmaritime. In this study, documents related to mari time in Prime Ministry Republic Archive 1939-1945, will be reviewed and exposed to a variety of assesments.

**KeyWords :** Archive / Marine / Military / Second World War / 1939-1945

**АННОТАЦИЯ**

Вторая мировая война является самой сокрушающе войной не только 20-го века, но и во всей истории человечества. В этой войне, который стал причиной смерти

---

\* Bu çalışma, 1-4 Kasım 2013 tarihlerinde Bodrum'da gerçekleştirilen, Uluslararası 2.Turgutreis Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumunda aynı adla bildiri olarak sunulmuş fakat basılmamıştır.

\*\* Assist.Prof.Dr. / Selçuk University Faculty of Letters / Department of History /  
Yrd.Doç.Dr. / Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / cbenhur@selcuk.edu.tr

миллионн человек, их искалечения, эмиграций, Турция сохранила нейтралитет. Однако, не обошлось без экономических и психологических воздействий. Граничив с воюющими сторонами Турция в 1939-1945 гг. была вынуждена принимать некоторые меры безопасности в военной и гражданской сфере. Одним из этих сфер стало мореходство. В данной статье рассмотрены документы 1939-1945 гг. из Государственного республиканского архива премьер министра.

**Ключевые слова:** Архив, мореходство, военные, Вторая мировая война, 1939-1945.

### **Giriş**

Tarihin kelime anlamı tanımlanırken, yazılı kaynaklarda genellikle kullanılan bir ibare de, tarihe yardımcı olan ya da tarihin yararlandığı bilimler şeklinde görülmektedir. Listenin her geçen gün uzadığı bu bilimler arasında; arkeoloji, antropoloji, nümizmatik, epigrafi ve coğrafya yaygın olarak bilinenlerdir. Gelişen teknoloji ve ilerleyen bilim dalları sonucunda, bahsi geçen liste gelişmekte, tarihe yardımcı bilimlere, tarihçilerin kullandığı alet, makine, vb. unsurların da eklendiği görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde önemli bir konumda bulunan *tarih ve tarih araştırmacılığı*, verilen desteklerle birlikte tarihçileri, araştırmalarını yaparken farklı yönlere yönelmeye, yeni bakış açıları oluşturmaya ve yeni veri tabanları yaratmaya itmektedir. Oluşturulmaya gayret edilen bu veri tabanlarından birisi de; matematik, istatistik ve tarihin birlikte sunulduğu ortamlardır. Tarihi bilgilerin, sayılar ve grafiklerle oluşturduğu birliktelik temeline dayanan bu alanda; tarihi belgelerin, olayların ya da dönemlerin rakamsal olarak incelenmesi, grafiklendirilmesi ve değerlendirilmesi hedef olarak alınmıştır.

Türkiye’de, sayısı az olmakla birlikte, örnekleri görülen bu tür uygulamaların geliştirilmesi gerekliliğine olan inanç, bu çalışmanın yapılmasının temel nedenlerinden birisidir. Eskiçağ ve Yeniçağ alanlarında daha çok görülen bu tarz çalışmaların, Cumhuriyet Tarihi alanında da uygulanması noktasında örnek çalışmalardan birisi olma arzusu, özelde *Türk Denizcilik Tarihi* ve genelde de *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye* çalışma alanlarına küçük de olsa katkıda bulunma isteği ve tüm bu temennilerin, tarihi belgelerin rakamlar ve tablolar birlikteliği ile sunulmaya çalışılması heyecanı, aşağıdaki satırların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Konu olarak *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde Bulunan Denizcilikle İlgili Belgeler (1939-1945)* temasının seçilmesinin nedeni ise: Türkiye’de, üzerinde yeterince durulmadığına inandığımız İkinci Dünya Savaşı dönemi ile ilgili yeni bilgileri gün ışığına çıkartma isteğidir.

Türkiye’de, İkinci Dünya Savaşı ile ilgili yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerdekilerle kıyaslanamayacak kadar azdır. Bunun yanı sıra, yapılan çalışmaların çeşitliliği olarak da, Türkiye, diğerlerine nazaran daha geri bir durumdadır. İşte bu nedenledir ki, bu çalışmada, İkinci Dünya Savaşı dönemi Türkiye’de yapılan çalışmalara bir katkı sağlama, farklı bir açıdan yaklaşma çabası sergilenecektir.

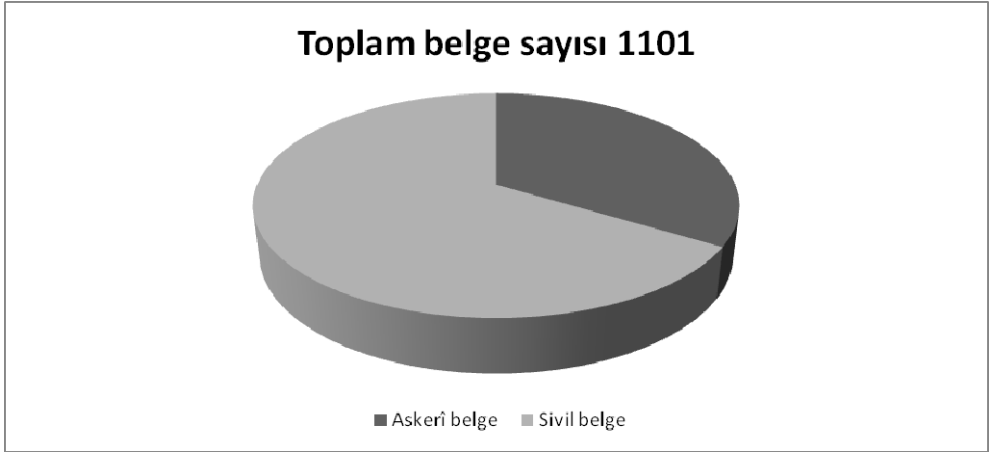
Çalışmada uygulanan yöntem gelince: Öncelikle, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi elektronik kataloglarında, *denizcilikle* alakalı tarama yapmak için çeşitli anahtar kelimelerin (kelime ve cümleler) tespiti yapılmıştır. Toplamda; deniz, denizcilik, vapur, şilep, gemi,

sahil, balıkçılık vb. gibi 68 adet anahtar *kelime* / *anahtar cümle* tespit edilmiştir<sup>1</sup>. Yapılan taramanın ardından 3541 adet arşiv belgesi bulunmuştur. Kelime / cümle tarama metodu ile tespit edilen 3541 belgenin konu özetleri okunarak bunlardan denizcilikle doğrudan ilgisi olmayanlar elenmiş ve geriye üzerinde çalışmak için 1101 belge kalmıştır. Denizcilikle ilgili olduğu anlaşılan 1101 belge, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde okunarak tasnif edilmiş ve çalışma için değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İlerleyen kısımlarda, çalışmada elde edilen belge istatistikleri tablolar şeklinde sunulacak; bu yapılırken de, geri planda İkinci Dünya Savaşının akışı anlatılarak okuyucuların verilmeye çalışılan istatistikleri daha geniş bir açıdan değerlendirmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

### Arşiv Belgelerin Dağılımı

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden 1939-1945 dönemine ait, denizcilikle ilgili olduğu tespit edilen 1101 belge, okunduktan sonra, ilk tasnif belgelerin sivil ve askerî şekilde ayrılması olmuştur. Elde edilen sonuç: 371 Askerî belge, 730 Sivil belge şeklindedir.



**Tablo 1:** Askerî ve Sivil Belgeler

Askerî ve sivil belgeleri, İkinci Dünya Savaşının gerçekleştiği yıllara göre ayırmamız gerekir ise, ortaya çıkan tablo şöyle olacaktır:

Yıllar	Askerî	Sivil
--------	--------	-------

<sup>1</sup>Tarama yapılan anahtar kelimeler şunlardır: Ada, denizcilik, deniz, gemi, gemicilik, navlun, donanma, bahriye, denizaltı, savaş gemisi, plaj, iskele, Denizbank, deniz bakan, deniz müsteşar, deniz taşımacılığı, deniz ulaşım, deniz bilet, deniz ücret, deniz fiyat, deniz malzeme, deniz araç, deniz koruma, liman, vapur, kayık, kabotaj, sandal, kotra, yat, feribot, dalgakıran, kıta sahanlığı, kıyı, sahil, sahil güvenlik, deniz harp, deniz lise, deniz ürünü, denizci, marina, barınak, adalar, yarım ada, körfez, deniz harb, deniz mahsulü, dere, göl, gümrük, şilep, tanker, deniz feneri, fener, sahil feneri, balık, balıkçılık, balıkçı, yem, balıkçı gemisi, tekne, balıkçı teknesi, deniz av, taka, deniz ticaret, deniz gümrük, ırmak, motor.

1939	36	122
1940	41	97
1941	77	170
1942	59	137
1943	57	84
1944	66	63
1945	35	57

**Tablo 2:** Yıllara göre belge dağılımları

İlk tasnifte askerî ve sivil olmak üzere 2 kısma ayrılan arşiv belgeleri, ardından kendi içlerinde konularına göre yeniden düzenlenmiştir. Bunun sonucunda *askerî belgeler* 22 farklı konuya, *sivil belgeler* ise, 37 farklı konuya ayrılmıştır. Aşağıda askerî ve sivil belgelerin tüm tasnifleri ve bunların içerisinde bulunan belge adetleri verilmiştir. Çalışmanın detaylandırılması ile istatistiki dağılımların daha kolay incelenebilmesi ve daha sonraki yıllarda yapılması muhtemel çalışmalar için küçük bir ilham ve başlangıç noktası olması hasebiyle listenin önemli olacağı inancındayız.

Askerî belgelerin konu ve adet dağılımları aşağıdaki gibidir:

- Askerî gemi alımı (20 belge)
- Askerî gemilerin bakım ve onarımı (1 belge)
- Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması (33 belge)
- Askerî kanun ve kararlar (26 belge)
- Askerî liman ve iskeleler (2 belge)
- Askerî personelin seyahatleri (21 belge)
- Askerî üretim (1 belge)
- Bağış ve yardımlar (1 belge)
- Batan ve hasar gören askerî gemi (5 belge)
- Casusluk (1 belge)

- Çatışma (3 belge)
- Esirlerle ilgili (3 belge)
- Gerçekleştirilen ihaleler (37 belge)
- Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri (10 belge)
- Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi (31 belge)
- Sivil gemiler ve askerî malzeme (2 belge)
- Tayin, atama, emeklilik (92 belge)
- Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama (12 belge)
- Türk limanlarına gelen savaş gemileri (14 belge)
- Türk limanlarına sığınan askerî gemi (5 belge)
- Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler (39 belge)
- Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler (12 belge)

Sivil belgelerin konu ve adet dağılımları ise şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- Alım – Satım (76 belge)
- Bakım / onarım (4 belge)
- Bütçe / ödenek (70 belge)
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri (14 belge)
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri (88 belge)
- Devir (22 belge)
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar (3 belge)
- Envanter (7 belge)
- Gelen yabancı gemi (22 belge)
- Gemi batma ve kaza (19 belge)
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi (23 belge)
- Gerçekleştirilen ihale (25 belge)
- Haberleşme izni (3 belge)
- İhtiyaç belirlenmesi (3 belge)
- İskele isimlerinin değiştirilmesi (1 belge)
- İstimlak (5 belge)
- İş yaptırılması (20 belge)
- Kadro tahsisi (26 belge)
- Kanun, tüzük, yönetmelik (94 belge)
- Konferans (1 belge)
- Limanlar / Gemi hareketleri (10 belge)
- Mektup / Makale (3 belge)

- Ödül verilmesi (2 belge)
- Özel şirketler hakkında (7 belge)
- Özlük hakları (17 belge)
- Sözleşme, planlama ve projeler (32 belge)
- Tayin, atama, emeklilik (24 belge)
- Tazminat konuları (10 belge)
- Teftiş (3 belge)
- Turistler ve turizm (5 belge)
- Yabancı ticaret gemileri (5 belge)
- Yabancı uzmanları çalıştırma (31 belge)
- Yabancılara verilen çeşitli faaliyet izinleri (16 belge)
- Yakıt konusu (3 belge)
- Yardım (12 belge)
- Yeni hat açılması (1 belge)
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri (33 belge)

### **İkinci Dünya Savaşı ve Arşiv Belgeleri**

1 Eylül 1939 tarihinde, Almanya'nın Polonya'ya saldırması ve bu ülkeye garanti vermiş olan İngiltere ve Fransa'nın da, Almanya'ya karşı tavır alması ile, İkinci Dünya Savaşı resmen başlamıştır (Artuç, 2003:12-13). Savaşın başlangıcında, Fransa, herhangi bir Alman taarruzuna karşı Maginot hattını güçlendirmeye çalışıyor, Alman cephesine karşı ufak saldırılarla yetiniyordu (Sander, 2003:125). Savaşın daha ilk günü, konu Türk basınına hemen kamuoyuna duyurulmuş, hatta ilk günden itibaren önemli yazarlar, Türk basınında savaşı yorumlamaya başlamışlardır (Safa, 1 Eylül 1939) *Cumhuriyet*, s.5, nu 5498.

Bu arada, 23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Saldırmazlık Paketi<sup>2</sup> imzalamış olan Sovyetler Birliğide, Nazi Almanya'sı ile yaptıkları anlaşma sonrası Polonya topraklarından pay alma isteğiyle, Polonya üzerine harekete geçmiş ve Sovyet orduları, Polonya topraklarına girmişlerdir (Armaoğlu, 2004:362). Sovyetlerin, Polonya harekâtı sonrası hedefi ise, Baltık ülkeleri olmuştur. Eylül ve Ekim 1939 tarihlerinde sırası ile Estonya, Letonya ve Litvanya ile pakt anlaşmaları imzalayan Sovyetler Birliği, bu ülkelerde açtığı üslere, Ekim 1939 tarihinden itibaren asker sevkiyatına başlamış ve Baltık ülkelerini kontrolü altına almıştır. [http://en.wikipedia.org/wiki/Occupation\\_of\\_the\\_Baltic\\_states](http://en.wikipedia.org/wiki/Occupation_of_the_Baltic_states) (11.10.2013).

Baltık ülkelerini kontrolüne alan Sovyetler Birliğinin bir sonraki hedefi Finlandiya olmuştur. Sovyetlerin Finlandiya'ya karşı düzenlediği harekât, Milletler Cemiyeti tarafından da tepkiyle karşılanmış, 14 Aralık 1939 tarihinde, Sovyetler Birliği üyelikten

---

<sup>2</sup> Alman Sovyet Saldırmazlık Paketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., [http://tr.wikipedia.org/wiki/Alman-Sovyet\\_Sald%C4%B1rmazl%C4%B1k\\_Pakt%C4%B1](http://tr.wikipedia.org/wiki/Alman-Sovyet_Sald%C4%B1rmazl%C4%B1k_Pakt%C4%B1) (10.10.2013).

çıkarılmıştır. Finlilerin gayretli direnişine rağmen, önceleri zorlanan Sovyet kuvvetleri, 1940 başından itibaren başarılı olmuşlardır (Barraclough, 1980:267).

1939 yılı Cumhuriyet Arşivi belgelerine bakacak olur isek, karşımıza 36 adet askerî, 122 adet de sivil denizcilik belgesi çıkmaktadır. Bu belgelerin daha önce yaptığımız tasnife göre, konu dağılımları ise şu şekilde gerçekleşmektedir:

• Askerî gemi alımı	5
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	1
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	2
• Askerî kanun ve kararlar	3
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	3
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	1
• Casusluk	-
• Çatışma	-
• Esirlerle ilgili	-
• Gerçekleştirilen ihaleler	8
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	-
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	5
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	-
• Tayin, atama, emeklilik	7
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	-
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	1
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	-
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	-
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	-

**Tablo 3:** 1939 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

Görüldüğü üzere, askerî belgeler içerisinde en fazla olanı, 8 adet ile *Gerçekleştirilen ihaleler* konu başlığı iledir. 12 konuda hiç belge olmaması da dikkat çekici bir diğer özelliktir. Savaşın ilk yılı olması noktasından bakılırsa, ilerleyen yıllardaki belge dağılımı daha fazla fikir edinmemize yardımcı olacaktır. Belgeleri yüzde şeklinde vermemiz gerekirse, en çok belgenin bulunduğu *Gerçekleştirilen ihaleler* kısmı, askerî belgelerin %22.22 sini teşkil etmektedir.

Sivil belgelerin konu ve adet dağılımları ise aşağıdaki şekilde olup, incelendiğinde en fazla belgenin, 26 adet ile *Alım-Satım* başlığında toplandığını, 12 adet konuda ise, herhangi

**KARADENİZ**

(Black Sea-Черное Mope) Yıl 6 Sayı 24

bir belge bulunmadığını görmekteyiz. Yüzdelerik şekilde yaklaştığımızda ise *Alım-Satım* belgelerinin ilgili kısmın, %21.31'ini oluşturduğu bilgisi ortaya çıkmaktadır.

- Alım – Satım	26
- Bakım / onarım	2
- Bütçe / ödenek	11
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	2
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	5
- Devir	3
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	1
- Gelen yabancı gemi	1
- Gemi batma ve kaza	8
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	5
- Gerçekleştirilen ihale	3
- Haberleşme izni	-
- İhtiyaç belirlenmesi	-
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	1
- İstimlak	-
- İş yaptırılması	2
- Kadro tahsisi	7
- Kanun, tüzük, yönetmelik	15
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	2
- Mektup / Makale	-
- Ödül verilmesi	-
- Özel şirketler hakkında	1
- Özlük hakları	1
- Sözleşme, planlama ve projeler	2
- Tayin, atama, emeklilik	9
- Tazminat konuları	1
- Teftiş	-
- Turistler ve turizm	5



- Yabancı ticaret gemileri	1
- Yabancı uzmanları çalıştırma	4
- Yabancılara verilen çeşitli faaliyet izinleri	2
- Yakıt konusu	-
- Yardım	1
- Yeni hat açılması	-
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	1

**Tablo 4:** 1939 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1940 yılı, İkinci Dünya Savaşının Avrupa’da hızla yayıldığı bir yıl olmuştur. İngiltere tarafından denizden ablukaya alınma ihtimaline karşın, öncelikli olarak Danimarka ve Norveç’i işgal etmeye karar veren Nazi Almanya’sı, kendisine göre oldukça güçsüz olan bu ülkelere, 9 Nisan 1940 tarihinde saldırmıştır. Birkaç saat içerisinde Danimarka sınırını geçen Alman kuvvetleri, bazı önemli kentleri işgal etmişlerdir. Aynı şekilde, Norveç’te de başarılı olan Alman askerleri, bazı kentleri işgal ettiği gibi, Danimarka ve Norveç limanlarını mayınlamıştır. Ardından, Alman hükümeti yaptığı açıklama ile ilgili ülkelerin Almanya’nın korumasına alındığını bildirmiş, buna karşılık olarak da İngiliz Dışişleri Ofisi, Danimarka ve Norveç’e İngiliz-Fransız ortak yardımı sözü vermiştir (Royal Institute of Affairs, 1975:19). 10 Mayıs 1940 tarihinde ise, Alman birlikleri Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’a saldırarak, İkinci Dünya Savaşının alanını genişletmişlerdir. [http://en.wikipedia.org/wiki/World\\_War\\_II#Western\\_Europe](http://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II#Western_Europe) (11.10.2013).

Belçika ve Hollanda, kısa süren bir direnişin ardından Alman kuvvetlerine teslim olmuş dünya kamuoyunda ve Almanya’nın Fransa’ya saldırısı beklenmeye başlamıştır.

Kamuoyunun beklentisi fazla sürmeyecek ve Benelüks ülkeleri harekâtını tamamlayan Almanya, Fransa’ya yönelecektir. 13-14 Mayıs 1940 tarihinde, Fransız sınırı, Almanlarca aşılmaya başlamış ve savaş Fransız coğrafyasına kaymıştır. Fransızlar, hükümet merkezlerini önce Touraine, ardından Bordeaux’ya taşındıysa da, Alman işgalinden kurtulamamışlardır (Davies, 2001:3-4). Bu arada 10 Haziran 1940 tarihinde, İtalya’da Almanya’nın yanında savaşa katılmış ve akabinde Fransa’nın bir kısmını işgal etmiştir (Roberts, 2010: 671).

Fransa’nın işgalini sonlandıran Almanya, Ağustos 1940’dan itibaren İngiltere’ye yönelecek ve hava saldırılarının şiddetini arttıracaktır (Hart, 2002:830-831). Alman hava kuvvetlerinin Britanya adasını bombaladığı günlerde, İngiltere’ye karşı bir darbe de İtalya’dan gelmiş, 13 Eylül 1940 tarihinde Libya’da bulunan İtalyan kuvvetleri, Mısır sınırını geçmiştir. Tarihler 16 Eylül 1940’ı gösterdiğinde, SidiBarrani bölgesi, General Graziani’nin eline geçmiştir (Collier, 2003, 10).

Yukarıda bahsedilen hadiselerin dışında, 1940 yılının son aylarına; Almanya’nın Romanya’ya girmesi, Japon birliklerinin Hindçini’ne çıkması, İtalyanların, Yunanistan’a saldırması ve İngiliz birliklerinin Kuzey Afrika’da toplanarak, İtalyanlara karşı başarılar elde etmesi olayları da sığıştır.

1940 yılı, Türkiye Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde, denizcilikle ilgili askeri belgelere bakıldığında, karşımıza 41 adet belge çıkmaktadır. En çok belgenin bulunduğu konu başlığı, *Tayin, atama, emeklilik*, alanında olup, 10 konu başlığında hiç belge

## KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 24

bulunmamaktadır. Bir önceki yıla göre en çok belge olan konu başlığındaki artış %100 den fazla olurken, belge olmayan konu başlığında azalma görülmektedir. Fakat bu değerlendirme yapılırken, 1939 yılında, savaşın Eylül ayında çıktığını, 1940 yılında ise tüm yıl boyunca devam ettiğini göz ardı etmemek gerekmektedir. 1940 yılının en çok belge ihtiva eden *tayin, atama, emeklilik* konuları başlığı, aynı yılın belge toplamının %41 ini oluşturmuştur.

• Askerî gemi alımı	2
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	-
• Askerî kanun ve kararlar	1
• Askerî liman ve iskeleler	2
• Askerî personelin seyahatleri	3
• Askerî üretim	1
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	-
• Casusluk	-
• Çatışma	1
• Esirlerle ilgili	-
• Gerçekleştirilen ihaleler	7
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	2
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	2
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	-
• Tayin, atama, emeklilik	17
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	1
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	-
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	-
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	-
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	2

**Tablo 5:** 1940 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

1940 yılının sivil belgelerinin toplamı 97 olup, bir önceki yıla göre azalma göstermektedir. Bir önceki yıl belgelerinin savaşın çıktığı Eylül-Aralık dönemini kapsadığı, 1940 yılı belgelerinin ise Ocak-Aralık periyodundan alındığı düşünülürse, savaşın sivil denizciliği olumsuz yönde etkilediği sonucuna varmak yanlış olmaz.

97 sivil belgenin içerisinde, en fazla adedin bulunduğu konu başlığı: 13 belge ile *Bütçe / ödenek* kısmıdır. Toplam belgelerin %13 ünü oluşturan bu alt başlık bize, bir önceki yıla göre sivil belgelerin yüzdesinin de düştüğünü göstermektedir.

1940 yılında sivil belgeler tasnifinden 13 alt başlıkla ilgili herhangi bir belge bulunamamıştır. Bir önceki yıla göre, belge bulunamayan alt başlık sayısında 1 adet artış görülmüştür.

- Alım – Satım	7
- Bakım / onarım	-
- Bütçe / ödenek	13
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	3
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	8
- Devir	1
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	1
- Gelen yabancı gemi	1
- Gemi batma ve kaza	3
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	2
- Gerçekleştirilen ihale	4
- Haberleşme izni	-
- İhtiyaç belirlenmesi	-
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimlak	-
- İş yaptırılması	3
- Kadro tahsisi	7
- Kanun, tüzük, yönetmelik	11
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	1
- Mektup / Makale	1
- Ödül verilmesi	-
- Özel şirketler hakkında	-
- Özlük hakları	4
- Sözleşme, planlama ve projeler	3
- Tayin, atama, emeklilik	2
- Tazminat konuları	1
- Teftiş	-
- Turistler ve turizm	-

- <b>Yabancı ticaret gemileri</b>	<b>4</b>
- <b>Yabancı uzmanları çalıştırma</b>	<b>8</b>
- <b>Yabancılar verilen çeşitli faaliyet izinleri</b>	<b>5</b>
- <b>Yakıt konusu</b>	-
- <b>Yardım</b>	<b>1</b>
- <b>Yeni hat açılması</b>	-
- <b>Zam – indirim / Tarife değişiklikleri</b>	<b>3</b>

**Tablo 6:** 1940 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1941 yılında, savaş, coğrafyasını genişletmiş, tam bir dünya savaşı halini almıştır. Yılın ilk günlerinde, 12 Şubat 1941 tarihinde Trablus'a gelen Alman General Rommel, Kuzey Afrika da komutayı ele aldıktan sonra, atak bir mihver politikası belirlemiştir(Olive&Edvars, 2012: viii). Bu tarihten sonra Kuzey Afrika'da savaş, Bingazi etrafında yoğunlaşmış, kent taraflar arasında gidip gelmiştir.

1 Mart 1941 tarihinde Bulgaristan, mihver güçlerine katılmış ve topraklarını Alman askerlerin geçişine açmıştır (Tuğlacı, 1984:109). Almanya, Balkanlarda oluşturduğu yeni oluşumlar neticesinde Yugoslavya topraklarını ele geçirmiş, Yunanistan'da başarısız olan İtalyanlara destek olmak amacıyla da, Selanik üzerinden Atina'ya doğru ilerlemiştir. Sadece kıta Yunanistan'ına saldırmakla yetinmeyen Almanya, Girit vb. bazı önemli adaları da işgal ederek denizlerde de stratejik yerleri ele geçirmiştir (Ribard, 1983:592).

Londra bombardımanlarının en üst seviyeye çıktığı, karşı tarafın da Berlin'e hava saldırılarını başlattığı 1941 yılının en önemli olaylarının başında şüphesiz, 22 Haziran 1941'de, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırması gelmektedir(Armaoğlu, 2004:374-375).Barbarossa harekâtı olarak da bilinen ve 6 ay gibi kısa bir sürede Sovyetleri yenmeyi hesaplayan plan çerçevesinde harekete geçen Alman birlikleri, bu harekâta umduklarını bulamayacak ve Alman-Sovyet savaşı uzun süre devam edecektir (Clark, 2001).

Bu arada, Almanların özellikle Balkanlar ve Akdeniz deki ilerleyişi neticesinde, müttefikler Irak ve Suriye'yi işgal etmişlerdir. Savaşa giren Sovyetler Birliğine müttefiklerce yapılacak destek için en uygun noktanın Basra Körfezi ve İran olarak tespit edilmesinden sonra ise, İngiliz ve Sovyet kuvvetleri, 25 Ağustos 1941 tarihinde İran'ı ortaklaşa işgal etmişlerdir. İran'ın işgalinin sadece Sovyetlere yardım meselesi olmayıp, özellikle Japonya'nın Endonezya ve bu bölgedeki petrol rezervlerini alması sonucunda, Ortadoğu'daki müttefik savaş makineleri için İran petrolünün elzem olduğu yolunda da görüşler mevcuttur (Nurimand, 1968:38).

1941 yılında, İkinci Dünya Savaşının seyrini değiştiren bir başka olay da, 7 Aralık 1941 tarihinde yaşanan, Japonya'nın Amerika Birleşik Devletleri'nin, PearlHarbour deniz üssüne saldırısı olayıdır ([http://en.wikipedia.org/wiki/Attack\\_on\\_Pearl\\_Harbor](http://en.wikipedia.org/wiki/Attack_on_Pearl_Harbor)) (12.10.2013). Savaşa, Amerika Birleşik Devletlerinin katılmasını sağlayan ve güçler dengesinin değişmesinde önemli rol oynayan bu saldırı, Japonların beklentisini karşılayacak ölçüde büyük olmamış, Amerika'nın ise, kenetlenerek savaşa girmesine vesile olmuştur.

1941 yılında Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki denizcilikle ilgili belgelere baktığımızda toplamda 77 askerî belge olduğunu görmekteyiz. İkinci Dünya Savaşının

1941 yılındaki genişlemesi adeta, arşiv belgelerine de yansımış ve önemli bir artış yaşanmıştır. En fazla belge, 17 adet ile *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığına aittir. Bir önceki yıl ile aynı başlıkta en fazla belgenin bulunmasını, acaba Türk Deniz Kuvvetlerinde önemli bir hareketlilik mi yaşanmıştır şeklinde yorumlamak da olasıdır. *Tayin, atama, emeklilik* başlığındaki belgeler, toplam askerî belgelerin %22 sini oluşturmaktadır. Belge yüzdesi bir önceki yıllarla kıyaslandığında ciddi bir azalma görülmektedir. Bunun yansıması olarak da, belge olmayan askerî tasnif alt başlıkları 6 adettir. Bu kısmı da, savaşın gelişmesiyle birlikte, askerî faaliyetler ve doğru orantılı olarak belge çeşitliliği artmaktadır şeklinde yorumlamak mümkündür.

• Askerî gemi alımı	3
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	6
• Askerî kanun ve kararlar	4
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	5
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	1
• Casusluk	1
• Çatışma	2
• Esirlerle ilgili	-
• Gerçekleştirilen ihaleler	6
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	2
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	12
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	-
• <i>Tayin, atama, emeklilik</i>	17
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	1
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	2
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	3
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	11
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	1

**Tablo 7:** 1941 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

1941 yılında sivil belgelerde de sayıca önemli bir artış olmuş ve toplam belge sayısı 170'e çıkmıştır. Bunların içerisinde %30'luk yüzdesi ve 51 adedi ile en çok belge, *Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri* adlı başlıktadır. 11 adet alt başlığın ise belgesi bulunmamaktadır. Belgesi bulunmayan alt başlıklar önceki yıla göre düşüş göstermiştir.

## KARADENİZ

(Black Sea-Черное Mope) Yıl 6 Sayı 24

İkinci Dünya Savaşının en hareketli yıllarından birisi olan 1941 de, Türk Sivil Denizciliğine ait belgelerin artış göstermesi, savaşın Türk Denizcilik sektöründeki hareketlenmeyi arttırmış olması şeklinde de yorumlanabilir. Sivil denizcilikle ilgili olarak en çok görülen belge çeşidinin de; *Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri* kısmından olması, bu hareketliliği net olarak açıklamaktadır.

- Alım – Satım	13
- Bakım / onarım	1
- Bütçe / ödenek	14
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	2
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	51
- Devir	2
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	1
- Gelen yabancı gemi	10
- Gemi batma ve kaza	2
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	5
- Gerçekleştirilen ihale	2
- Haberleşme izni	1
- İhtiyaç belirlenmesi	-
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimlak	2
- İş yaptırılması	4
- Kadro tahsisi	2
- Kanun, tüzük, yönetmelik	16
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	6
- Mektup / Makale	-
- Ödül verilmesi	-
- Özel şirketler hakkında	-
- Özlük hakları	3
- Sözleşme, planlama ve projeler	5
- Tayin, atama, emeklilik	2
- Tazminat konuları	2
- Teftiş	1

- Turistler ve turizm	-
- Yabancı ticaret gemileri	-
- Yabancı uzmanları çalıştırma	7
- Yabancılar verilen çeşitli faaliyet izinleri	5
- Yakıt konusu	-
- Yardım	4
- Yeni hat açılması	-
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	7

**Tablo 8:** 1941 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1942 yılında İkinci Dünya Savaşına bakacak olur isek, karşımıza karmaşık bir manzara çıkmaktadır. Yıl boyunca dünyanın dört bir yanında taraflar; kara, hava ve deniz savaşlarına devam etmişlerdir. Durmaksızın savaşan ordular, tarifsiz yıkımlara sebep olurken, savaş stratejisi olarak da, sürekli ilerleme ve gerilemeler ortaya çıkmıştır. Yıl boyunca pek çok kent ve bölge, taraflar arasında el değiştirmiştir. Yılın en belirgin olaylarından birisi de, Stalingrad'da yaşanan Alman-Sovyet savaşı olmuştur. Almanların üstünlüğü ile başlayan cephe, yılın sonlarına doğru, Almanlar için tam bir kâbus haline dönüşmüş, 1943 başlarında ise bir Sovyet zaferi halini almıştır (Wijers, 2008:1-204).<sup>3</sup>

İkinci Dünya Savaşının en kanlı yıllarından birisi olan 1942 de, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde denizcilik ile alakalı askerî belgeler, önceki yıla oranla düşüş göstererek 59 adet bulunmaktadır. En fazla belgenin bulunduğu alt başlık, önceki 2 yıla aynı olup, *Tayin, atama, emeklilik* şeklindedir. 1942 ye ait askerî belge toplamının %22 sini oluşturan bu sayı; yüzde olarak bakıldığında bir önceki yıla aynı oranda kalmıştır. Bu alt başlıktaki toplam belge sayısı 13'tür. Askerî belgeler kısmında, 7 adet alt başlığa ait belge bulunmamakta ve bu sayı bir önceki yıla nazaran 1 adet artış göstermektedir.

• Askerî gemi alımı	2
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	10
• Askerî kanun ve kararlar	8
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	4
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	1
• Batan ve hasar gören askerî gemi	-
• Casusluk	-

<sup>3</sup> Stalingrad savaşı hakkında pek çok eser mevcuttur. Bunlar arasında savaşı Alman askerleri ve zırhlı birlikleri açısından ele alan çalışma farklı bir yere konabilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hans Wijers, *Eastern Front Combat*, StackpoleMilitaryHistory Series, Mechanicsburg, 2008, s.1-204.

• Çatışma	-
• Esirlerle ilgili	2
• Gerçekleştirilen ihaleler	8
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	1
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	2
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	1
• Tayin, atama, emeklilik	13
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	2
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	1
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	-
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	3
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	1

**Tablo 9:** 1942 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

Yukarıda askerî belgeleri hakkında bilgi verilen 1942 yılının, sivil belge toplamı 137'dir. Bu sayı önceki yıla göre azımsanmayacak bir düşüşü ihtiva etmektedir. Buradan, 1942 yılı itibarı ile savaşın gelişim evreleri de göz önüne alınarak, Türk Sivil Denizciliğinin olumsuz etkilendiği varsayımını çıkartmak yanlış olmayacaktır.

Sivil denizcilikle alakalı 1942 belgelerinde en fazla sayı; 15'er adetlik nüfusları ile 2 alt başlıkta toplanmıştır. Bunlar, *Alım – Satım* ve *Kanun, tüzük, yönetmelik* alt başlıklarıdır. İlgili alt başlıklar tek olarak ele alındığında toplam belge içerisindeki yüzdeleri %10.94 şeklinde oluşurken, en çok belge ihtiva eden iki alt başlık beraber değerlendirildiğinde bu oran, %21.89 a çıkmaktadır. Sivil belgeler içerisinde 9 alt başlıkla ilgili belge bulunmamakta, bu durum bir önceki yıla oranla sayı olarak azalma göstermektedir. Bu durumu, önceki yıla göre sivil denizcilik belge ve faaliyetlerinde çeşitliliğin artması şeklinde yorumlamamız da mümkündür.

- Alım – Satım	15
- Bakım / onarım	-
- Bütçe / ödenek	13
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	4
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	9
- Devir	3
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	3
- Gelen yabancı gemi	5
- Gemi batma ve kaza	4
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	3



- Gerçekleştirilen ihale	9
- Haberleşme izni	1
- İhtiyaç belirlenmesi	2
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimlak	2
- İş yaptırılması	1
- Kadro tahsisi	4
- Kanun, tüzük, yönetmelik	15
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	1
- Mektup / Makale	-
- Ödül verilmesi	1
- Özel şirketler hakkında	1
- Özlük hakları	4
- Sözleşme, planlama ve projeler	9
- Tayin, atama, emeklilik	3
- Tazminat konuları	2
- Teftiş	-
- Turistler ve turizm	-
- Yabancı ticaret gemileri	-
- Yabancı uzmanları çalıştırma	3
- Yabancılara verilen çeşitli faaliyet izinleri	2
- Yakıt konusu	1
- Yardım	6
- Yeni hat açılması	-
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	11

**Tablo 10:** 1942 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1943 yılı, İkinci Dünya Savaşı açısından, bir önceki yıla göre önemli farklılıklar göstermiştir. Yıla Stalingrad yenilgisi ile başlayan Almanlar, ayrıca Kafkasya'dan da çekilmek zorunda kalmıştır. Yılın ilerleyen dönemlerinde, müttefikler Sicilya harekâtını başlatmış, İtalya'da, Mussolini önce tutuklanmış, sonrasında yeniden hükümeti kurmuştur. 8 Eylül 1943 tarihinde teslim olan İtalya, yakın zamana kadar müttefiki olan Almanlarca işgal edilmiştir. Bir önceki yıla göre 1943'ün en büyük farkı; mihver devletlerinin eski başarılarından uzak bir görüntü sergilemesi ve pek çok cephede yenilmeye başlamasıdır

[http://tr.wikipedia.org/wiki/II.\\_D%C3%BCnya\\_Sava%C5%9F%C4%B1\\_kronolojisi#1943](http://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1_kronolojisi#1943)  
(12.10.2013).

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 1943 yılı askerî belgeleri toplamı 57 adettir. Görüldüğü üzere bir önceki yıldan sadece 2 belge eksiktir ve bu yıl en fazla belge ihtiva eden alt başlık, önceki 3 yıldan farklılık göstererek, 14 adet ile *Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler* kısmı olmuştur. Savaşın gelişimi ve Türkiye'nin uluslararası rolü hiç şüphesiz bu maddenin öne çıkmasında etkili olmuştur. *Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler* alt başlığı, askerî belge toplamının %24.56'sını oluşturmaktadır.

9 alt başlıkta herhangi bir belgenin bulunmadığı 1943 yılında, belge bulunmayan alt başlık sayısının önceki yıla göre artması, belge çeşitliliğinin azaldığı yönünde bir değerlendirmenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

• Askerî gemi alımı	4
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	6
• Askerî kanun ve kararlar	1
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	2
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	-
• Casusluk	-
• Çatışma	-
• Esirlerle ilgili	-
• Gerçekleştirilen ihaleler	4
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	2
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	3
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	-
• Tayin, atama, emeklilik	8
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	5
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	4
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	1
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	14
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	3

**Tablo 11:** 1943 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

1943 yılı sivil belgelerinin toplamı, önceki yıla göre önemli bir düşüş göstererek toplamda 84 adettir. Bu düşüşün sebebi olarak, dünya savaşının yıllar süren yıkıcılığının

tüm ülkelerde sivil hayata vurduğu darbelerin artık daha fazla hissedilmesi öngörülebileceği gibi, Türkiye'nin askerî belgelerinde 1943 yılında büyük bir azalma görülmemesi, Türkiye'nin denizcilik faaliyetlerinde ağırlığı askerî alanlara kaydıracağı şeklinde de algılanabilir.

Sivil belgeler içerisinde en fazla belge adedini, toplam 14 belge ve %16.66'lık yüzde ile *Kanun, tüzük, yönetmelik* alt başlığı almıştır. Bir önceki yılın en çok belge ihtiva eden 2 alt başlığından birisi olan *Kanun, tüzük, yönetmelik* kısmı, 1943 yılında öne çıkarak tek başına en fazla adede ulaşmıştır. Bu durumu, Türk Sivil Denizciliğinde dünya konjonktürüne uygun yapılanma çabaları şeklinde değerlendirmek mümkündür.

1943 yılı sivil denizcilik belgelerinde 15 alt başlıkta hiç belge bulunmamaktadır. Belge ihtiva etmeyen alt başlık sayısı önceki yıla göre ciddi bir artış göstermiş, genel manada sivil denizcilik belgelerinin azalması ile de paralel olarak, sivil denizcilikte ciddi bir alan daralması olduğu gözlemlenmiştir.

- Alım – Satım	8
- Bakım / onarım	-
- Bütçe / ödenek	8
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	2
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	3
- Devir	4
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	3
- Envanter	1
- Gelen yabancı gemi	3
- Gemi batma ve kaza	1
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	2
- Gerçekleştirilen ihale	3
- Haberleşme izni	-
- İhtiyaç belirlenmesi	-
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimlak	-
- İş yaptırılması	6
- Kadro tahsisi	2
- Kanun, tüzük, yönetmelik	14
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	-
- Mektup / Makale	-
- Ödül verilmesi	-

- Özel şirketler hakkında	3
- Özlük hakları	1
- Sözleşme, planlama ve projeler	6
- Tayin, atama, emeklilik	3
- Tazminat konuları	1
- Teftiş	-
- Turistler ve turizm	-
- Yabancı ticaret gemileri	-
- Yabancı uzmanları çalıştırma	4
- Yabancılar verilen çeşitli faaliyet izinleri	1
- Yakıt konusu	-
- Yardım	-
- Yeni hat açılması	-
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	5

**Tablo 12:** 1943 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1944 yılında, İkinci Dünya Savaşı, mihver devletleri açısından gerileme, müttefikler için ise ilerleme yılı olmuştur. Bu yıl itibarı ile savaşın müttefiklerce kazanılacağı anlaşılmaya başlanmıştır. 1944 yılında Sovyet orduları, Polonya sınırını geçmiş, Sivastopol, Odessa gibi Alman işgalindeki stratejik önemdeki kentleri kurtarmışlardır. Yılın en önemli olaylarından birisi hiç şüphesiz, 6 Haziran 1944 tarihinde başlayan Normandiya çıkartması olmuştur. Müttefikler, başta zorlansa da, gerek hazırlık safhasına gösterilen ihtimam ve gerekse sayısal fazlalık, çıkartmanın başarılı olmasını sağlamıştır (François, 2013: 69 ve sonrası). Normandiyada başarısızlığa uğrayan Almanlar, kısa süre içerisinde batı Avrupa topraklarından çekilmek zorunda kalmış ve Paris, Brüksel gibi kentler müttefiklerce kurtarılmıştır. 17 Eylül 1944 tarihi ise, müttefik kuvvetlerin Alman sınırını geçtiği ve Almanların artık ana vatanı savunma savaşına başladığı tarihtir (Uçarol, 1995: 609).

1944 yılında, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde 66 adet askerî belge mevcuttur. Bir önceki yıla göre artış gösteren belge sayısını, Türkiye'nin sonu yaklaşan savaşta daha aktif olma çabalarının bir yansıması olarak da görmek mümkündür. 66 belgenin en fazla yer aldığı alt başlık; *Tayin, atama, emeklilik* şeklinde olup, belge sayısı 19 ve toplam belgeler içerisinde yüzde oranı, %28.78'dir.

1944 yılında, askerî belgeler kısmında 8 alt başlıkta belge yoktur ve bu bir önceki yıla göre 1 adet azalma anlamına gelmektedir. Bu vesile ile hem belge sayısının hem de alt başlıklarının artmasını, askerî faaliyetlerin çoğalması ve çeşitlenmesi olarak yorumlamak mümkündür.

• Askerî gemi alımı	-
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	8
• Askerî kanun ve kararlar	2
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	3
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	2
• Casusluk	-
• Çatışma	-
• Esirlerle ilgili	-
• Gerçekleştirilen ihaleler	4
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	3
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	6
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	1
• Tayin, atama, emeklilik	19
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	3
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	3
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	1
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	8
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	3

**Tablo 13:** 1944 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

1944 yılı sivil belgelerinde toplam sayı 63 olup, önceki yıla göre yine ciddi bir azalma söz konusudur. 1941 yılından beri devam eden sivil denizcilik belgelerindeki azalma, bu yıl da devam etmiştir. 15 alt başlıkta hiç belgenin olmaması, bir önceki yıl ile aynı durumu gösterirken, sivil denizcilik faaliyetleri ve çeşitliliğinin daraldığına da işaret etmektedir.

1944 yılında en çok belge ise 8 adet ile bir önceki yıl olduğu gibi, *Kanun, tüzük, yönetmelik* alt başlığına aittir. En fazla belgenin olduğu alt başlıkta bile sadece 8 belgenin bulunması, sivil denizcilikteki daralmayı gösteren önemli ipuçlarından biri olsa gerektir. *Kanun, tüzük, yönetmelik* alt başlığındaki belge sayısının, toplam belgelere yüzde olarak oranı: %12.69'dur.

**KARADENİZ**

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 24

- Alım – Satım	2
- Bakım / onarım	-
- Bütçe / ödenek	7
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	-
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	2
- Devir	7
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	-
- Gelen yabancı gemi	1
- Gemi batma ve kaza	1
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	5
- Gerçekleştirilen ihale	3
- Haberleşme izni	1
- İhtiyaç belirlenmesi	-
- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimplak	1
- İş yaptırılması	2
- Kadro tahsisi	3
- Kanun, tüzük, yönetmelik	8
- Konferans	-
- Limanlar / Gemi hareketleri	-
- Mektup / Makale	-
- Ödül verilmesi	-
- Özel şirketler hakkında	1
- Özlük hakları	2
- Sözleşme, planlama ve projeler	4
- Tayin, atama, emeklilik	3
- Tazminat konuları	2
- Teftiş	1
- Turistler ve turizm	-
- Yabancı ticaret gemileri	-
- Yabancı uzmanları çalıştırma	2
- Yabancılara verilen çeşitli faaliyet izinleri	-

- Yakıt konusu	1
- Yardım	-
- Yeni hat açılması	-
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	4

**Tablo 14:** 1944 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

1945 yılının en önemli olaylarından birisi, savaş süresince ülkesinin başında bulunan ve müttefikler arasında da önemli bir nüfuzu olan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt'in 12 Nisan 1945 tarihinde vefatı olmuştur [http://en.wikipedia.org/wiki/Franklin\\_D.\\_Roosevelt](http://en.wikipedia.org/wiki/Franklin_D._Roosevelt) (14.10.2013).

1945 yılında Almanya, müttefiklerce işgal edilmiş, Berlin doğudan Sovyetler, batıdan ise Amerikan, İngiliz ve Fransızlarca paylaşılmıştır. 30 Nisan 1945 tarihinde Adolf Hitler, Berlin'de intihar etmiştir <http://en.wikipedia.org/wiki/Hitler> (15.10.2013). Tüm direnci kırılan Almanya, 7 Mayıs 1945 tarihinde kayıtsız şartsız teslim olmuştur (Akalin, 2003:34).

6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima ve 9 Ağustos 1945'te Nagazaki'ye atılan atom bombaları da son Japon direnişini kırmış ve 2 Eylül 1945 tarihinde son teslim belgelerinin de Japon yetkililerce imzalanması üzerine İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir. [http://en.wikipedia.org/wiki/World\\_war\\_2](http://en.wikipedia.org/wiki/World_war_2) (15.10.2013).

İkinci Dünya Savaşının bittiği yıl olan 1945'te, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki denizcilikle ilgili belgelerin dağılımına bakacak olur isek; askerî denizcilikle ilgili toplam 35 belge olduğunu görürüz. Bu bir önceki yıla nazaran nerede ise yarı yarıya bir düşüş anlamına gelmektedir ve savaşın son yılı itibarı ile Türk askerî denizciliğinin durumunu gözler önüne sermektedir. En fazla belgenin bulunduğu alt başlık, önceki yıllarla aynı olup; *Tayin, atama, emeklilik* şeklindedir. 11 belgeden oluşan bu alt başlıktaki belge sayısı da, önceki yıla oranla düşüş göstermektedir ve toplam belge sayısının %31.42 sine tekabül etmektedir.

1945 yılında, 11 alt başlıkta ise herhangi bir belge bulunmamaktadır. Bu sayı, bir önceki yıla göre artış göstermiş, bu da askerî denizcilik faaliyetlerindeki daralmanın bir yansıması olmuştur.

• Askerî gemi alımı	4
• Askerî gemilerin bakım ve onarımı	-
• Askerî işlerde yabancıların çalıştırılması	1
• Askerî kanun ve kararlar	7
• Askerî liman ve iskeleler	-
• Askerî personelin seyahatleri	1
• Askerî üretim	-
• Bağış ve yardımlar	-
• Batan ve hasar gören askerî gemi	1
• Casusluk	-
• Çatışma	-

• Esirlerle ilgili	1
• Gerçekleştirilen ihaleler	-
• Saldırıya uğrayan, kaçırılan, gözetim altına alınan Türk gemileri	-
• Savaşın seyri ile ilgili alınan bilgi	1
• Sivil gemiler ve askerî malzeme	-
• Tayin, atama, emeklilik	11
• Türk karasuları ve kıyılarında kaza – patlama	-
• Türk limanlarına gelen savaş gemileri	3
• Türk limanlarına sığınan askerî gemi	-
• Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler	3
• Yabancı ülkelerle görüşmeler / istekler	2

**Tablo 15:** 1945 yılı Askerî Belgelerin dağılımı

1945 yılı sivil denizcilik belgelerinin toplamı ise 57'dir. 1941 yılından beri devam eden belge azalması, önceki yıla göre az da olsa, bu yıl da gerçekleşmiştir. *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığının, 15 belge ile en çok yer işgal ettiği 1945 yılı sivil denizcilik belgelerinde, alt başlığın aynı kalması fakat belge sayısının çoğalması, savaşın sonu ile birlikte, Türk sivil denizciliğinde yeni yapılanmalar şeklinde de değerlendirilebilir. Alt başlığın, yıl içindeki genel belge toplamına yüzde olarak yansımaları ise, %26.31'dir.

10 alt başlıkta hiç belgenin olmadığı 1945 yılında, belge olmayan alt başlık sayısı önceki yıla göre ciddi şekilde azalmış, bu da Türk Sivil Denizciliğinde yeni yapılanma ve hareketlilik hipotezimizi kuvvetlendiren bir veri olarak ortaya çıkmıştır.

- Alım – Satım	5
- Bakım / onarım	1
- Bütçe / ödenek	4
- Çeşitli kurumlarda çalışanların seyahat giderleri	1
- Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri	-
- Devir	2
- Dış ülkelerle yapılan anlaşmalar	-
- Envanter	-
- Gelen yabancı gemi	1
- Gemi batma ve kaza	-
- Gemi isimlerinin değiştirilmesi	1
- Gerçekleştirilen ihale	1
- Haberleşme izni	-
- İhtiyaç belirlenmesi	1



- İskele isimlerinin değiştirilmesi	-
- İstimlak	-
- İş yaptırılması	2
- Kadro tahsisi	1
- Kanun, tüzük, yönetmelik	15
- Konferans	1
- Limanlar / Gemi hareketleri	-
- Mektup / Makale	2
- Ödül verilmesi	1
- Özel şirketler hakkında	1
- Özlük hakları	2
- Sözleşme, planlama ve projeler	3
- Tayin, atama, emeklilik	2
- Tazminat konuları	1
- Teftiş	1
- Turistler ve turizm	1
- Yabancı ticaret gemileri	-
- Yabancı uzmanları çalıştırma	3
- Yabancılara verilen çeşitli faaliyet izinleri	1
- Yakıt konusu	1
- Yardım	-
- Yeni hat açılması	1
- Zam – indirim / Tarife değişiklikleri	2

**Tablo 16:** 1945 yılı Sivil Belgelerin dağılımı

### Sonuç

Tarih boyunca en büyük can ve mal kaybının yaşandığı çatışma olan İkinci Dünya Savaşına; sembolik olarak savaşa dahil olduğu, çatışmaların artık sonlanmaya yüz tuttuğu döneme kadar girmeyen, uzun süre tarafsız kalan, müttefiklerle aynı düşüncede olduğu dönemlerde bile denge politikası güden Türkiye; savaş boyunca askerî ve ekonomik gücünü bilerek hareket etmiştir.

Türkiye'nin gücü nispetinde gerçekleştirdiği hamleler, bu çalışmanın konusu olan arşiv belgelerine de direkt yansımıştır. 1939 yılının 1 Eylülünde resmen başlayan savaşta, aynı yıl Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde toplanan belgelere bakıldığında, askerî olarak en çok belgeyi *Gerçekleştirilen ihaleler* alt başlığının aldığını görüyoruz ki, bu yeni başlayan ve muhtemelen gelişip yayılacak savaş için, Türk Deniz Kuvvetlerinin gerçekleştirdiği yeniden yapılanma hareketinin altyapı çalışmasının işaretidir. Aynı yıl sivil denizcilikle

İlgili en çok belgenin de *alum-satım* alanında görülüyor olması, başlayan savaşla birlikte Türk Sivil Denizciliğinin de malzeme ve alt yapıyı yenileme konularına yöneldiğinin kanıtıdır.

1940 yılında askerî belgelerin artışı, tüm yılın belgelerinin incelenmesi olarak görmek mümkün olduğu gibi, denizcilikte artan faaliyetler olarak düşünmek de mümkündür. Askerî belgelerin, *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığında yoğunlaşması, önceki yıl başlayan askeri alt yapı hazırlıklarının, insan kaynakları noktasında devam ettiğinin sinyallerini vermektedir. Sivil denizcilikte ise, belgelerin önceki yıla oranla azalması, savaşın yayılması ile birlikte, Türk Sivil Denizciliğinin kendisinin bir adım geri çektiği şeklinde yorumlanabilir. Bu yıl sivil denizcilik belgelerinin en çok *bütçe / ödenek* alt başlığında olması da, bu geri çekilmenin, mali yapılandırılmasının bir sonucudur.

1941 yılında, Türkiye'nin komşusu Sovyetler Birliği'nin savaşa dahil olması ile, Karadeniz'in savaşta farklı bir konuma taşındığı şüphesizdir. Bunun arşiv belgelerine de yansıdığı görülmektedir. 1941 yılında hem askerî, hem de sivil yıllık belge sayılarının, tüm savaş yıllarındaki en üst noktada olması; Karadeniz'in savaşta etkinliğinin artması, Türkiye'nin savaş ve denge politikasına daha fazla alışmasının bir sonucu olsa gerektir.

1941 yılında askerî belgelerin, bir önceki yıl gibi *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığında yoğunlaşması, savaşın devamında ordunun yapılanmasının devamının bir işareti. Sivil denizcilik alanında ise, *Deniz araçlarına verilen çalışma ve sefer izinleri* alanında yoğunlaşan belgeler, savaşa ve savaş yönetimine alışan Türk Sivil Denizciliğinin yeniden özellikle Akdeniz sularında etkin ticarete katıldığı bir göstergesidir.

1942 yılında, askerî ve sivil belgelerde görülen azalma, bir önceki yıl bir hayli artan faaliyetlerden bazılarının beğenilmeyip gerçekleştirilmemesi, bazılarının umulan sonuçların elde edilememesi nedenlerine bağlanabileceği gibi, savaşın dünya çapındaki yıpratıcılığının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Bu yılın askerî belgelerinin yoğunlaştığı alt başlıkta, önceki yıla göre bir değişiklik olmamış, *Tayin, atama, emeklilik* ile Türk Donanması yapılanmaya devam etmiştir. Sivil belgelerde bu yıl, 2 alt başlığın ortaklaşa liderliği görülmektedir. *Alım-satım* ile *Kanun-tüzük-yönetmelik* alt başlıklarında yoğunlaşan belgeler, sivil denizcilikte de yeni düzenlemelerin devam ettiğini göstermektedir.

1943 yılında, askerî ve sivil belgelerde azalma devam etmiştir. Bu azalma askerî belgelerde çok az iken, sivil belgelerde hatırı sayılır biçimde gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda, askerî denizciliğin bir önceki yıllara aynı durumda olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Askerî denizcilikte yoğunlaşan belgelerin, *Türkiye'ye sığınan personel ve mülteciler* şeklinde olması da, hem savaşın seyrinin takibi hem de Türkiye'nin rolü noktasında, konuyla ilgilenenlere net bilgiler sunmaktadır.

1943 yılının sivil belgelerindeki keskin azalma, savaşın 5. yılında yıpranan sivil denizciliğin ve artan Akdeniz çatışmalarının bir göstergesidir. Bu yıl sivil belgeler, Türk denizciliğinde devam eden düzenleme çalışmalarına vurgu yapar şekilde; *Kanun- tüzük-yönetmelik* konularında yoğunlaşmıştır.

Önceki 2 yılın aksine, 1944 yılında askerî belgelerde bir artış söz konusudur. Bu durumu, İkinci Dünya Savaşının genel çerçevesinden değerlendirdiğimizde; savaşın yaklaşan sonu ile birlikte, daha etkin bir rol peşinde olan Türkiye'nin, artan faaliyetlerine bağlamak yanlış olmayacaktır. Yaklaşan yeni konjonktürde, yeni bir rol almak isteyen

Türkiye, donanmasında da düzenlemelere devam etmiş, 1944 yılının askerî belgeleri *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığında yoğunlaşmıştır.

1944 yılı ile ilgili sivil denizcilik belgelerinde, 1941'den beri devam eden sayı azalmasında bir değişiklik olmamıştır. Dünya savaşının ekonomiye ve denizciliğe yansımaları daralma ve yavaşlama olmuştur. Bu yıl, önceki yıllara aynı şekilde *Kanun- tüzük-yönetmelik* alanında yoğunlaşan belgeler, Türk Sivil Denizciliğinin şartlara uyum çabaları olarak da değerlendirilebilir.

Savaşın son yılı olan 1945'te, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki askerî denizcilik belgelerinde görülen önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalmasını, savaşın artık bilinen yönü ile Türkiye için bir tehdit unsuru teşkil etmemesi ve bunun neticesinde de askerî konularda önceliğin başka alanlara verilmesi şeklinde yorumlamak yanlış olmayacaktır. Türk donanmasında devam eden düzenlemelerin yansımaları olarak da, belge yoğunluğunun *Tayin, atama, emeklilik* alt başlığında toplandığını görmek mümkündür.

Aynı yılın sivil belgelerinde, önceki yıllarda gerçekleşen azalma yine görülmekle birlikte, bu yıl belge sayısı çok az bir nispette düşüş göstermiştir. Nihayet sonlanan savaşla birlikte sivil denizciliğin ivme kazanmış olması muhtemel olmakla birlikte, savaşın getirdiği ekonomik yıkımın, adı geçen ivmeyi çok yavaşlatacağı da bir gerçektir. Önceki yıllarda olduğu gibi, sivil denizcilikteki düzenlemeler de devam etmiş ve en fazla belge, *Kanun- tüzük-yönetmelik* alt başlığında görülmüştür.

Sonuç olarak, Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca denge politikası izlemiş bir ülkedir. İzlediği politikanın denizciliğe yansımaları ise, arşiv belgelerinden net bir şekilde takip edilebilmektedir. Savaşın hararetli günlerinde neredeyse sabit kalan askerî belgeleri, 1941 yılından itibaren azalan sivil denizcilik faaliyetlerini, belgelerin tasniflerine bakıldığında faaliyet çeşitliliklerini, Türkiye'nin yapmak istediği ve gerçekleştirdiği hamleleri arşiv belgeleri üzerinden gözlemlemek mümkündür.

Bu gözlem, sadece kendi başına tam bir sonuç teşkil etmeyecek olsa da, hem bir fikir vermesi, hem de ilerleyen yıllarda buna benzer çalışmalar ile adeta farklı parçaları tamamlanmış olacak bir yapboz gibi, Türkiye'nin, İkinci Dünya Savaşındaki genel siyasi ve sosyo-ekonomik durumu daha net bir şekilde ortaya konabilecektir.

## KAYNAKÇA

### A. Arşivler

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

### B. Kitap ve Makaleler

AKALIN, Cüneyt, *Soğuk Savaş ABD ve Türkiye -I*, İstanbul 2003.

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, İstanbul 2004.

ARTUÇ, İbrahim, *II.Dünya Savaşı*, C.I., İstanbul 2003.

BARRACLOUGH, Geoffrey, *Dünya Tarihi Atlası*, (Çev.Zeki Okar), İstanbul 1980.

CLARK, Alan, *BarbarossaThe Russian GermanConflict 1941-1945*, London 2001.

COLLIER, Paul, *The Second World War:TheMediterranian 1940-1945*, Oxford 2003.

DAVIES, Peter, *France andthe Second World War*, London 2001.

FRANÇOIS, Dominique, *Normandy*, Minneapolis 2013.

HART, Liddell, *II.Dünya Savaşı Tarihi*, (Çev.Kerim Bağrıaçık), C.II, İstanbul 2002.

NURİMAND, Bahman, *Hür Dünyanın Diktatörlüğü İran*, Ankara 1968.

OLIVE, Michael – Robert EDWARDS, *Rommel's Desert Warriors 1941-1942*, Mechanicsburg 2012.

RIBARD, Andre, *İnsanlığın Tarihi*, İstanbul 1983.

ROBERTS, John Morris, *Avrupa Tarihi*, (Çev.Fethi Aytuna), İstanbul 2010.

ROYAL INSTITUTE OF AFFAIRS, *Chronology and Index of the Second World War 1938-1945*, Reading 1975.

SAFA, Peyami, "İki Eylül Arasında", *Cumhuriyet*, nu:5498, 1 Eylül 1939, s.5.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara 2003.

TUĞLACI, Pars, *Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri*, İstanbul 1984.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih*, İstanbul 1995.

WIJERS, Hans, *Eastern Front Combat*, Mechanicsburg, 2008.

### **C. İnternet Kaynakları**

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Alman-Sovyet\\_Saldirmazlık\\_Pakti](http://tr.wikipedia.org/wiki/Alman-Sovyet_Saldirmazlık_Pakti)

[http://en.wikipedia.org/wiki/Occupation\\_of\\_the\\_Baltic\\_states](http://en.wikipedia.org/wiki/Occupation_of_the_Baltic_states)

[http://en.wikipedia.org/wiki/World\\_War\\_II#Western\\_Europe](http://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II#Western_Europe)

[http://en.wikipedia.org/wiki/Attack\\_on\\_Pearl\\_Harbor](http://en.wikipedia.org/wiki/Attack_on_Pearl_Harbor)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/II.Dünya\\_Savaşı\\_Kronolojisi](http://tr.wikipedia.org/wiki/II.Dünya_Savaşı_Kronolojisi).

[http://en.wikipedia.org/wiki/Franklin\\_D.\\_Roosevelt](http://en.wikipedia.org/wiki/Franklin_D._Roosevelt)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Hitler>

[http://en.wikipedia.org/wiki/World\\_war\\_2](http://en.wikipedia.org/wiki/World_war_2)

## EKLER

T. C.  
SİHHAH VE İÇTİMAİ  
MUAVENET VEKALETİ  
İçtimai Muavenet İşleri  
Dairesi Başkanlığı

16 NİSAN 1942  
Ankara - 194

İzmir limanında mübadele  
edilen yaralı ve mahûl İngi-  
liz ve İtalyan esirleri h.

Genel No. 124  
Özel No. 3185



İlişik: 1 rapor

Ek: 9/4/1942 tarih ve 2939 sayılı yazıya.

İzmir limanında mübadele edilen yaralı ve malul İngiliz ve İtalyan esirlerinin mübadelesinin ceryan sureti ve yapılan ziyaretler hakkında İzmir Valiliğinden alınan 10/4/1942 tarih ve Emniyet Müdürlüğü Ş.1, Kısım 4, 638 sayılı rapor suretinin ilişik olarak sunulduğunu derin saygılarımla arz ederim.

Sihhat ve İçtimai Muavenet  
Vekili

Ş. P. Alatan

28.4.1942



T. C.  
Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti  
İçtimai Muavenet İşleri  
Dairesi Başkanlığı

SURET

İzmir Vilâyeti Em. Müdürlüğü şube 1 kâsım 10/4/1942 tarih ve 638 sayılı yazılı rapora surettir.

T. C.  
BAŞBAKANLIK  
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâlet'ine

9/4/1942 gün ve Emniyet Ş.1 633 sayılı şifreye aktır:

1- Malul harp esirlerini mübadele etmek üzere limanımıza gelmiş olan İngiliz ve İtalyan hastane gemileri İzmir limanına muvazalatından evvel kılavuzluk yapmak üzere 7/4/1942 salı günü Kor komutanlığına deniz komutanlığından tefrik edilen iki bahriye plot kaptanı saat altıda deniz komutanlığına ait bir motörle (Kösten) limanımıza gönderilmişlerdir.

2- İtalyan hastane gemisi plot İsmail kaptan ve İngiliz hastane gemisi de plot Salih kaptanın bu gemilere bilmek suretiyle kılavuzluğu ile saat 15,30 da İtalyan, saat 16 da İngiliz gemisi körfeze girerek kıyıla önünde ve açıkta ve yekâ'gerine 300 metre mesafe ile demirleşmişler ve İngiliz gemisinde 919 İtalyan, ve İtalyan gemisinde de 129 İngiliz harp esiri bulunduğu öğrenilmiştir.

3- Vapurlar İzmir limanına geldikleri gün harçtan ve mensup oldukları konsolosluktan gemilere kimse gitmemiş, yalnız heyet halinde Kor komutanlıkta Kurmay başkanı ve üç deniz subayı ve bunu müteakiben de kızılây cemiyetinden bir heyet ile bemsalmel Kazlıbaş Ankara delegesi Raymond Kourveteler gemilere gitmişler ve vakit geç olmasi dolayısıyla mübadeleye ertesi günü saat 7 de başlanmasi kararlaştırılmıştır.

4- Gemilerin geldiği gün İtalyan gemisinden karaya çıkan kimse olmamış ve yalnız İngiliz gemisinden 10 hastabakıcı kadın Doktor ve mürettebattan mürekkep 50 kişilik bir kâfilenin saat 20 de kendi motorlarla şehre çıkmışlar ve şehrin temayya değer mahallerini gezdikten sonra öğle saatlerinden kırkı saat 22 de gemiyeye advet etmişler geri kalan 20 erkek ve kadın doktor ve hastabakıcılarına İngiliz konsolosluğu tarafından Deniz gazinosunda verilen ziyafete iştirak etmişler ve saat 23 de gemiyeye dönmüşlerdir.

5- 8/4/1942 çarşamba günü saat 7 de mübadeleye başlanmış ve mübadele için tahsis edilen bayraklı vapurumuzla esirler nakledilmiş ve mübadele o gün saat 13 de hıtam bulmuştur.

6- Mübadele esnasında İngiliz hastane gemisinden İtalyan gemisine üç seferde nakledilen İtalyan harp malûlleri İtalyan gemisine yanastıkları zaman geminin güvertesine çıkan üç İtalyan tarafından sırasile ellerinde beyaz, kırmızı ve yeşil mendil olmak suretiyle İtalyan bayrağı çekilmi ve vererek hep bir ağızdan müteaddit defalar (vivo diçe) diye bağırdukları ve bunu müteakip İtalyan malili marşını söyledikleri görülmüştür?

030 10

Ek 1: İzmir Limanına sığınan İtalyanlar hakkındaki belge

# KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 24

T. C. BAŞBAKANLIK  
CUMHURİYET ARŞİVİ

M. M. V. ANKARA

27/11/1942

Ş. : VEHL.Ks.2.

Sayı: 86330

On Bilitar vapuru hamlesi Hk.  
Yüksek Baş Vekâlete.

1- 30/9/1942 tarihinde İskenderun limanına gelen Pelesenk Bahadır S.S. Bilitar vapurunda bulunan askeri malzemeye ait manifeste-to tercümesi suretini ilişik olarak sunduğum saygılarımla arz ederim.

2- Y. Yüksek Baş Vekâlete, Riyaseti cumhur Umumi Kâtipliğine Gözetlik ve İnhisarlar Vekâletine ve Genel Kurmay Başkanlığına arz olun-

İstisna

6

M. M. V. Y.

arz edildi.  
hiçbir  
6.11.1942

-6-

Şifre ve No.	Miktarı.	YEMİ.	Şifre.	Adı/Şifre.
611 07/3/1972/7/30	15 sandık			Batmanlıye (0) 4.400
21/35				İLETTİK KİMEK
24/35.İLB.1/20	20 sandık			Ağunt elbis ve saire
37/6	3			Başak ve saire
37/46	10			elbis ve saire
47/9	3			elbis tertib ve saire
50	1			havul ve saire
51/8	8			halı,yag deri ve saire
53/93	5			İstik elbis ve saire
64/9	5			gas mako ve saire
70/2	3			havul ve saire
73	1			şemil örtü ve saire
74 2/30	20			şemil örtü ve saire
77/80.İLB.23/4	4	11.994		şemil örtü ve saire
81.133/7-12	5	4.050		Film tasvir teçhizatı
612 67692	1 adet	4.089		Pardon atfayye otomobil
6149624	1 adet			"
6167547	1			"
6175040	1			"
6178217	1			"
6182897	1			"
6176 427	1			"
6176737	1			"
6176833	1			"
613 7666 740/TUM/96-109				"
2540/224/260	1 sandık	8.880	Gas C02 1/3	"
2540/224/267	1 sandık	.053	Kayyare aksan	"
2540/224/267	1 sandık	.013	"	"
615 TUM/102	1 sandık	.028	peşek aksan	"
340/TUM/2322				"
TUM/103				"
340/2/8/2323	1 sandık	.212	Burdavat demir	"
340/2/8/2323				"
340/TUM/2326/71	2	.227	Demir depo	"
340/TUM/2326	1	.282	Burdavat demir	"
340/TUM/2325	1	.045	"	"
616 404/94/1-30				"
97/1-30				"
98/1-30				"
99/1-30				"
100/1-30				"
101/1-30				"
102/1-30				"
103/1-30				"
104/1-30				"
105/1-30				"
106/1-30				"
107/1-30				"
108/1-30				"
109/1-30				"
451/1-2	2 sandık	1.077	Demir depo	"
455	1 sandık	.020	İkano	"
456	1	.217	İag şifresi	"
453	1 adet	.020	Ty.ia.1 aksan	"
454	1	.132	Zonta	"
617 H.S.09912/41	10 kargo	2.330	yelik tel halat	"
21		26.293	"	"
66		85.424	"	"
22		16.500	"	"
10		5.830	"	"
20		10.980	"	"

Fon No: 30 10 0 0 - Kulu No: 52 - Dosya No: 342 - Sıra No: 2

Fon No: 30 10 0 0 - Kulu No: 52 - Dosya No: 342 - Sıra No: 2

Ek 2: İskenderun Limanına gelen yabancı gemideki malzeme listesi

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ  
MÜNAKALÂT VEKÂLETİ  
28 / 2 / 1943

Deniz Nakliyat Dairesi Reisliği  
Şube : Kabotaj İş. Karadağ adındaki motor-  
lu çekirmenin yeni is-  
mi II.  
Sayı : 1792 766  
21/4

Yüksek Başvekalet

İstanbul limanının 1910 sicil ve 290  
Şile bağlama sayılarında kayıtlı 10,14 gayri-  
safı tonlatoluk Karadağ adındaki motorlu çek-  
tirmenin Enginyol adile anılması sahipleri  
tarafından talep edildiği İstanbul Mıntıka  
Liman Reisliğinden alınan tezkereden anlaşılmıştır.

Deniz ticaret kanununun 1469 uncu mad-  
desinin 3 üncü fıkrası hükümüne tevfiKAN mükte-  
zasının ifasını yüksek tasviplerine üstün say-  
gılarımla arz ederim.

Münakalât Vekili y.  
Mustafa Selvan

Yazge Talasime  
29.3.1943

030 10 191 312 19

29.3.1943 2064 2

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ  
Deniz Nakliyat Dairesi Reisliği, Kabotaj İşleri  
27.3.1943 tarihli ve 1790-2914/3460 sayılı tezke-  
releri kararlaştırılır.  
İstanbul limanının 1910 sicil ve 290 Şile bağ-  
lama sayılarında kayıtlı Karadağ adındaki motorlu çek-  
tirmenin (Enginyol) adile anılmasının uygun görülmesi  
özerin .

Deniz Nakliyat Dairesi Reisliği, Kabotaj İşleri  
27.3.1943 tarihli ve 1790-2914/3460 sayılı tezke-  
releri kararlaştırılır.  
İstanbul limanının 1910 sicil ve 290 Şile bağ-  
lama sayılarında kayıtlı Karadağ adındaki motorlu çek-  
tirmenin (Enginyol) adile anılmasının uygun görülmesi  
özerin .

030 10 191 312 19

Ek 3: Gemi ismi değiştirme ile alakalı belge



# KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 24

№165  
Zi 367

Haydarpaşa: 29.5.94



Devlet Haydarpaşa Limanının  
teftişine dair.

Teftiş Heyeti Reisliğine

Ünvan Müdürlük makamının esir ve tensipleri vechile, 16.4.94 tarihinde (1) numaralı trenle Ankara'dan hareket ve 17.4.94 tarihinde Haydarpaşa'ya muvazalat olarak Haydarpaşa Liman ve ambarlarının umumî teftişine başlamıştır.

Limanın mühtelif kısımlarına ait filiz varisayetler yerinde tetkik edilmiştir. Önce bu husustaki gelişmeleri herveçli aiti programlanmıştır.

- 1- Vagon sipariş ve tahsis işleri.
- 2- Müretteplerin verilen vagonların ilânı.
- 3- Merveze vagonların ilânı ve sosyal işleri.
- 4- Manevra işleri.
- 5- Vestin işleri.
- 6- Daba muamelesi.
- 7- Kapalı ve açık antrepo muamelesi.
- 8- Yığılma, tahliye, tahliye işleri.
- 9- Mersule ve merveze ambarları muamelesi.
- 10- Silolar.
- 11- Çözümler muamelesi.

Yukarıdaki mevzular müracaatla ele alınıp inceleterek neticesi aşağıda arz olunmuştur.

I

- Vagon sipariş ve tahsis işleri-

### A) Sipariş

Vagon siparişlerinde göze çarpan bocalıklar; dahilli nakliyat için birisi yeni iskelede ve diğeri büyük ambarın dışına ayrı ayrı iki vagon sipariş defterleri tutulmaktadır. Bu varisayet Haydarpaşa Limanının umumî tahsis aramasına bocalıkta ve fazla vagona ihtiyacı olanların aynı günde her iki ambara birden vagon sipariş edilmesi inkişafını hasırlanmaktadır.

Nitekim Antalya ambarı tarafından 17.5.94 tarihinde, İktifi Ardıl adında bir vücor tarafından 27.5.94 tarihinde ve Barosa adında bir komisyoncu tarafından da 11.4.94 tarihinde hem yeni iskele hem de büyük ambar defterlerine birer vagonluk sipariş yapıldığına bittetkili anlaşılmıştır.

(1) numara altında bu raporunna ilştirilmiş bulunan 11.5.94 tarihli teftiş idhiyasının birincisi maddesine Liman Baş müfettiği Haydar Altınar (İşletme Müdürlüğünün emirleriyle yeni iskele ve büyük ambarın ayrı ayrı ambarlar telekiki olunduğu ve yeni iskelede tahmilatın kâmilan el ile mürettepler tarafından icra edildiği ve fakat yine hamseliye üretti tahsil edildiği) cevabını vermiştir.

İşletme Müdürü Bay Cevat Türing ile bu hususta yapılan görüşmelerden muhtelif (büyük ambar) ile (yeni iskele)yi ayrı ayrı iki ambar olarak kabalettiği anlaşılmıştır. Bir olunan iş yerlerini bir birinden ayrı ve müstakil ambarlar faro edip bunların her biri için ayrı sipariş sırası ve miktarı kabul etmek mevzuatı mahalsizdir.

-23-

030 10 1 215 458 11



6- Mersule ambarında 21445 sicil numaralı Nusret Balamir kayıt muamelesi yapılmadan rampada ve ambarın günlerce bekleyen çubuk demirlerin tahliyat oetveline (ardıye üretti alınması lazım geldiğini) yazmamaktan suçludur.

### İSLAHAT HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER:

Haydarpaşa limanında büyük bir idareetsalığın yanbaşında tesilet kifayetsizliği de göze çarpmaktadır.

Söylükis Limanda tren teşkil ve tahriki ve gelecek trenlerin kabulü en işlek yollar üzerinde yapılmakta ve bu sebepten tren zamanları manevra faaliyeti basam babilütün çarpmaktadır.

Tahsil, tahliye, kamtar ve daba yolları üzerinde dahi ekseriyet manevra yapılması zarureti yüzünden bu yolların muhtas bulundukları hizmetler sık sık sektoye uğramaktadır.

Rihtımın Galata cihetine muvazi olan (rihtımla tesellih yapılmış binalar arasındaki) hatlar tek taraflıdır. Her ne kadar galata cihetinde bir transbordör mevzuatı da bu tesilet mahdut hatlar arasındaki muhtasla temin edilemekte ve boyu uzun olan vagonları da letip edememektedir.

Bu sebeple:

1- Kuyak ve çayır hatlarından da istifade suretile bir tiraj garı vüde getirilmesi,

2- Transbordörün o civarda bulunan bütün yollar arasındaki muhtasla temin eder bir hale ifrağı,

3- Tahsil ve tahliye yolları kabiliyetinin artırılması, muhtasların tetkiki ile beraber;

a- Liman hizmetlerinin gruplara ayrılması, işlerinin koordinasyonu edilmesi ve her grubun başına kadrodaki müfettişlerden birinin itkasesi,

b- Liman Başmüfettişinin nazım ve müraak varisayet treni,

c- En büyüğünden en küçüğüne kadar bütün emir ve memurların nazım, selahiyet ve mes'uliyetlerinin ve her kısmın muamelesi arasındaki iritibatın açık tarifini yapan bir talimatnamenin vüde getirilmesi muvafık olacağı kanaatindeyiz.

Kayıflığı yüksek takdir ve tensiplerine derin saygılarımızla arz ederiz.

UMUMİ İdare Müfettişi

Kenan Günel

Hasilet Müfettişi

Cevat Günyin

2019-10  
3938  
29/6/93

030 10 1 215 458 11